

Л.П. Петренко

Науково - методичне забезпечення професійно - педагогічної підготовки вчителя.

Стаття «Науково-методичне забезпечення професійно-педагогічної підготовки вчителя». Теоретико-практичні аспекти виховної роботи в закладах інтернатного типу (збірник наукових праць). (Книга 2)/ упорядник Канішевська Л.В. - К.: Інститут проблем виховання АПН України, 2009. – С. 70 - 75.

Анотація

У статті розглянуті питання науково - методичного забезпечення професійно-педагогічної підготовки вчителя в умовах різнорівневої освіти

Ключові слова

Курс педагогіки

Педагогічна праці

Логіка навчально-виховного процесу вузу

Методологія педагогіки

Фундаменталізація професійно-педагогічної підготовки вчителя.

В умовах перебудови школи згідно з реформою освіти поступово змінюються погляди на розуміння самого процесу засвоєння знань. Психологи і педагоги підкреслюють, що вдосконалення методів навчання необхідно спрямувати не тільки на підвищення рівня засвоєння знань, а й на формування мислення учнів. " Давно відомо, - писав Д.Б. Ельконін, - що при одному й тому самому рівні досягнутих знань та вмінь інтелектуальний розвиток учнів може бути вищим або нижчим - залежно від умов та методів навчання. Через це

оцінка результатів застосування того чи іншого методу не може зводитись до обліку тільки освітнього ефекту і повинна включати також і облік його ефективності в психологічному розумінні, тобто з боку просування учнів в їх розумовому розвитку [13, с.205].

Останнім часом для розв'язання поставлених проблем у педагогічних закладах освіти закладено правову основу, їм надано право самостійного визначення змісту навчальних програм, у тому числі й на альтернативній основі. Пізнавальна діяльність студентів організовується за допомогою нетрадиційних форм і методів. Допускається підготовка спеціаліста на основі індивідуальних планів, однак частіше це обговорюється в ході наукових дискусій .

Курс педагогіки в педагогічних вузах є основним базисним курсом у підготовці педагогічних працівників будь-яких спеціальностей і профілів. Важливим його завданням є озброєння майбутніх учителів чіткою методологією педагогіки, глибокими і міцними знаннями з основних педагогічних категорій і понять (виховання, освіта, навчання, система , процес, принципи, організаційні форми і методи виховання, освіти і навчання, наукові основи управління освітою тощо). На цій основі здійснюється свідоме засвоєння окремих методик та інших курсів педагогічного профілю. У процесі вивчення курсу студенти мають розуміти високу значущість педагогічної праці у виробничо-економічному і суспільному прогресі людства.

У структурному відношенні курс педагогіки, як відомо, охоплює чотири основні розділи:

1. Загальні основи педагогіки.
2. Теорія навчання – дидактика.
3. Теорія виховання.
4. Школознавство.

Така структура курсу склалася в результаті багаторічної практики його викладання у педагогічних інститутах (університетах) і всебічного врахування

сучасних досягнень педагогічної теорії та практики. У ній суворо витримані логіка навчально-виховного процесу і закономірності його функціонування. Вона має забезпечувати органічну єдність глибокої наукової теорії і конкретних практичних рекомендацій, виховну спрямованість усіх частин, розділів, тем та параграфів даного курсу. Високий рівень узагальненості й всеосяжності в ній органічно поєднується з системністю і практичною спрямованістю.

Загальновідомо, що курс педагогіки часто не викликає у студентів великого інтересу, не захоплює їх, не є улюбленим предметом, не стимулює творчі зусилля майбутніх учителів на оволодіння педагогічною майстерністю. Причин тут багато, і все ж головним серед них є прорахунки в структурі і характері викладу провідних педагогічних понять і категорій, недоліків органічного поєднання високої педагогічної теорії з практичними завданнями виховання, освіти і навчання підростаючого покоління.

Не можна не помічати і того, що курс педагогіки занадто затеоретизований і заформалізований, а це зумовлює його відрив від конкретних педагогічних фактів. А. С. Макаренко ще на початку 20-х років вказував, що об'єктом дослідження з боку наукової педагогіки слід вважати педагогічний факт (явище). Звідси цілком закономірно виникає надзвичайно важливе завдання кафедр педагогіки, яке полягає в тому, щоб піднести науково-теоретичний і практичний рівень курсу педагогіки, зробити його справді провідним у педагогічній освіті. Що ж для цього треба зробити? Які засоби зможуть піднести престиж педагогіки в очах студентів та й широкої громадськості?

Підвищенню престижності і значущості курсу педагогіки у формуванні вчительських кадрів сприяє широка науково-методологічна підготовка викладача (добре знання категорій, принципів і законів загальної методології і методології даної науки, вільне орієнтування в законах діалектики). Треба знати методологію самої педагогіки, її основні позиції і напрями. Необхідна чітка політична орієнтація викладача, спрямована на зміцнення і подальший розвиток незалежної української держави.

Підготовці добрих педагогів сприяють всебічна теоретична підготовка викладачів галузі педагогіки, глибоке оволодіння ними знаннями з теорії педагогіки та основних сучасних педагогічних течій, вітчизняних і зарубіжних.

Істотно важливим є знання і глибоке осмислення викладачем сучасної практики виховання, освіти і навчання дітей та молоді, правильне розуміння ними найактуальніших проблем і завдань, що стоять перед різними типами навчально-виховних закладів. Викладач педагогіки має сам практично розв'язувати певні педагогічні завдання, поєднувати теорію з конкретною педагогічною практикою.

Педагогічна майстерність неможлива без належного оволодіння навичками викладання матеріалу: чіткою правильною мовою викладача, вмінням правильно членувати матеріал відповідно до змісту теми, що розглядається, виділяючи в ній головні поняття і категорії з акцентуванням уваги на провідних практично значущих питаннях і аспектах .

Найважливішим елементом педагогічної майстерності є проблемний виклад курсу педагогіки. Розкриваючи зміст певної педагогічної теми чи питання, слід не лише інформувати слухачів про те, які існують підходи засоби і методи їх вирішення, а й аналізувати перед ними перспективи дальшого розвитку, виділяти вузькі місця і невирішені питання даної галузі, накреслювати орієнтири можливого їх розв'язання .

Істотну роль відіграє раціональне поєднання лекцій з практичними і семінарськими заняттями, з переглядом і аналізом конкретних прикладів з життя, реальних педагогічних ситуацій.

Важливим є також залучення слухачів різноманітної діяльності конкретних навчально-виховних закладів, дитячих і молодіжних колективів та груп.

Особливе значення має формування у слухачів умінь наукового аналізу конкретних педагогічних ситуацій, залучення їх до науково-дослідної роботи в галузі педагогіки (навчити їх раціонально користуватися каталогами, різними бібліографічними довідниками, технікою економної і результативної роботи

з літературними першоджерелами, організації і фіксації спостережень за педагогічним процесом, їх аналізом та узагальненням, умінням розробляти методику і проводити конкретні педагогічні дослідження.

У процесі вивчення курсу педагогіки студенти мають переконатися, що спеціальність учителя, вихователя за своєю природою належить до складних творчих професій. Справжня педагогіка не сумісна з рутиною, шаблоном. Обумовлено це насамперед тим, що педагог має справу з дітьми, які мають надзвичайно різноманітні характери і способи пізнавальної діяльності. Практично в природі не існує двох абсолютно однакових дітей. Пояснюється це неповторністю анатомо-фізіологічних і психологічних особливостей кожної дитини, що формується під впливом надзвичайно своєрідних і специфічних умов, починаючи з найперших етапів становлення людини, включаючи внутрішньоутробний період і особливо найбільш ранній період розвитку. Точна повторюваність їх принципово неможлива.

З іншого боку, сам педагогічний факт (явище) завжди є унікальним. Навіть на уроках під час вивчення одного й того ж матеріалу в різних учителів тотожність методів і способів навчання принципово неможлива, оскільки залежить це не лише від матеріалу, а й від учнів та від навколишнього середовища (а воно унікальне для кожної школи і класу), і від багатьох інших факторів. Це з особливою силою відчувається при проведенні виховної роботи.

Ефективність виховної роботи обумовлюється величезною кількістю факторів, заздалегідь передбачити і спланувати які неможливо. Педагогічна робота за єдиним, хоч би і найідеальнішим трафаретом, немислима. В одних випадках певний метод або прийом дає блискучі результати, а в інших - прямо протилежні. А.С. Макаренко переконливо довів, що педагогіка - річ, насамперед, діалектична, не може бути встановлено ніяких абсолютно правильних педагогічних заходів або систем. Усяке догматичне положення, яке не виходить з обставин і вимог даної хвилини, даного етапу, завжди буде

порочним. Він справедливо вважав, що ніяка система засобів не може бути рекомендована як система постійна.

Отже, педагогічна праця - суспільна творчість. Звідси напрошується два висновки. По - перше, педагогічна робота не лише дозволяє, а й передбачає необхідність ризику. По - друге, у підготовці майбутнього педагога треба звернути увагу не тільки на те, щоб дати йому максимально можливу і різноманітну кількість знань, а й розвиток у нього творчого потенціалу, вміння створювати педагогічні ситуації та правильно виходити з них. Саме тому дослідницька робота в галузі педагогіки має бути обов'язковою для всіх майбутніх педагогів. Вони ще в стінах вузу повинні засвоїти основи організації і проведення педагогічних досліджень.

Бажано в педагогічних інститутах та коледжах значно розширити мережу наукових гуртків, які б досліджували певні педагогічні проблеми. І це важливо не лише в інтересах самої педагогічної науки (хоч цього ігнорувати не варто), а й для того, щоб виховати у майбутніх педагогів інтерес до педагогічної творчості, виробити у них певні практичні навички, озброїти їх знаннями з організації і проведення педагогічних досліджень.

Більше часу студенти повинні самотійно працювати в читальних залах, кабінетах і на кафедрах. У будь - який час повинні мати можливість звернутися за консультацією до професора, викладача. Широкого розмаху має набрати практика написання студентами різних творчих праць, відвертих дискусій навколо них. Це шліфуватиме творчу думку студента, формуватиме справжню особистість, здатну самотійно вирішувати конкретні питання і проблеми обраної ним галузі. Врешті - решт це дасть змогу вузу не лише готувати спеціалістів певної галузі, а й формувати сучасну інтелігенцію, яку характеризуватиме гармонійне поєднання емоцій і розуму, висока культура спілкування.

Найважливіше завдання полягає в тому, щоб педагогіку зробити справді базовим курсом у підготовці вчителя. Саме цей курс має бути найважливішим у формуванні майбутнього спеціаліста - педагога.

Реалізація стратегічних завдань Державної національної програми "Освіта" неможлива без обґрунтування науково - методичних основ докорінного оновлення і розбудови професійно - педагогічної підготовки майбутнього вчителя. Маючи пріоритетне значення у формуванні загальної і професійної культури вчителя, педагогічні дисципліни є також базисними навчальними курсами, здатними забезпечити сприйняття і засвоєння студентами культурологічних суспільних наук, спеціальних предметів і фахових методик. Саме тому вони відіграють інтегруючу роль у формуванні майбутнього вчителя, конструюванні цілісної наукової системи його професійної діяльності в єдності з практичним досвідом її реалізації. У цьому полягає фундаменталізація професійно-педагогічної підготовки у формуванні особистості вчителя.

Від науково-методичного забезпечення професійно-педагогічної підготовки кадрів залежить успіх реформування і оновлення національної освіти в цілому і загальноосвітньої школи зокрема, а відтак вихід національної культури і науки на світовий рівень. Усе це вимагає перш за все зближення вітчизняної системи педагогічної підготовки з структурою вчительської освіти розвинених країн Заходу, найголовнішою ознакою якою є її різнорівневий характер. Обґрунтування науково - методичного забезпечення професійно-педагогічної підготовки вчителя в умовах різнорівневої освіти є предметом творчих роздумів авторів і метою цієї статті.

У трактуванні науково - методичного забезпечення професійно-педагогічної підготовки ми виходимо з того, що це є цілеспрямована, впорядкована і керована система ідей і принципів, планів і програм, методичних матеріалів і рекомендацій, а також певних організаційно-педагогічних умов і засобів,

об'єднаних єдиною концепцією і спрямованих на індивідуальну творче формування особистості вчителя в структурі багаторівневої педагогічної освіти.

Аналіз науково-методичного забезпечення системи дозволяє виділити в ній три головні групи компонентів : концептуальну, змістовно-структурну та організаційно - педагогічну. Моделюючи зміст і методику оновленої загально-педагогічної підготовки, ми брали за основу діяльнісний та індивідуально-особистісний методологічні підходи, вивчали теорію і практику формування особистості вчителя сучасного педагогічного вузу у зіставленні із завданнями, визначеними у національній програмі "Освіта", та з урахуванням змін, які сталися в усіх сферах суспільного життя.

Концептуальна група компонентів науково-методичного обґрунтування містить перед усім таку провідну ідею, як інтеграція навчання, його наступність і цілісність в умовах диференційованої системи вищої освіти. Так, якщо для прикладу взяти дворівневу підготовку - базову вищу освіту (бакалаврат) і повну вищу освіту (магістрат), то вона обов'язково передбачає у формуванні особистості вчителя як зовнішню (міжциклову) інтеграцію загальнонаукового, психолого - педагогічного і спеціального циклів дисциплін, які викладаються у педвузі, так і внутрішню (внутрішньоциклову) з урахуванням їх наступності, логіко-сміслової та конкретної соціально-історичної цілісності.

У зв'язку з цим система науково-методичного обґрунтування професійно-педагогічної підготовки вчителя покликана забезпечити реалізацію основних завдань програми "Освіта" шляхом насамперед критичного переосмислення досягнутого а також його оновлення. З цією метою - використання всього позитивного з раніше здобутого у науково-методичному арсеналі в єдності з докорінним реформуванням концептуальних, змістовно-структурних і організаційно - педагогічних його основ. Отже, це ідеї демократизації в розбудові національної школи, розвиток з опорою на національно культурні традиції у формуванні кожного громадянина незалежної України, гуманізації

всієї системи педагогічних відносин, подолання національного нігілізму, заідеологізованості у змісті освіти, девальвації загальнолюдських цінностей.

Як видно із зазначеного дослідження науково - методичного забезпечення професійно - педагогічної підготовки вчителя в педагогічному вузі ведеться на теоретико - методологічному рівні, а також у прикладному напрямі, має колективний, комплексний характер і об'єднане єдиною концепцією.

Запропоновану концепцію можна вважати і методичною основою в загально - педагогічній підготовці вчителя. Наявність концепції дозволяє чітко окреслити мету і завдання роботи, визначити її пріоритети. Сутність концепції, яка розвивається і уточнюється у міру розгортання науково-дослідницької діяльності, зводиться до інтеграції на національній базі історичних та логіко - теоретичних педагогічних знань, набутих професійних умінь і навичок у формуванні суб'єкт - суб'єктної морально-естетичної, педагогічно доцільної, гуманної взаємодії викладачів, майбутніх учителів і учнів у процесі викладання і опанування базисної у загальнопедагогічній підготовці дисципліни - теорії та історії педагогіки; інших обов'язкових, нормативних педагогічних предметів, які ускладнюються від курсу до курсу і засвоюються на більш високому рівні теоретичних узагальнень; факультативних спецкурсів, спецсемінарів і спецпрактикумів, що рекомендуються студентам на альтернативній основі.

Все це забезпечує педагогічній теорії цілісність, науковість та універсалізацію, а методиці її вивчення - особистісно - індивідуальний підхід, диференціацію і мобільність, що сприяє гуманізації вузівської освіти, її відкритості для вільного самовиявлення і самоствердження кожної особистості майбутнього вчителя і є необхідною основою для переходу до ступеневого навчання.

До концептуальної групи компонентів ми відносимо також принципи оновлення професійно-педагогічної підготовки у вузі, науковість та історизм у підході до розгляду педагогічних явищ і процесів, народність і культуровідповідність, традиційність та іноваційність, єдність диференціації та

інтеграції педагогічних знань, нероздільність навчання, виховання і самовиховання, взаємозв'язок педагогічної теорії і шкільної практики. Слід акцентувати увагу також на принципах національної спрямованості, деполітизації, особистісно - індивідуального навчання, його безперервності та варіативності, без яких багаторівнева педагогічна підготовка не може мислитися і якісно здійснюватися.

Головні вихідні ідеї, концепція та принципи оновлення професійно-педагогічної підготовки вчителя у педагогічному коледжі підпорядковані досягненню таких завдань:

1. Формувати інтерес до розбудови національної освіти, захопленість нею.
2. Забезпечити засвоєння науково-методичних основ всебічного виховання громадянина незалежної України,
3. Розвивати потребу в безперервній самоосвіті і самовихованні.
4. Виконувати інтегруючу роль у формуванні особистості вчителя, сприяти координації діяльності всіх кафедр і викладачів вузу з підготовки вчителя до виконання своїх професійних функцій та розвитку його особистості як творчої гуманної індивідуальності.

Змістовно-структурна група компонентів науково-методичного забезпечення професійно-педагогічної підготовки вчителя будується з урахуванням активного пошуку таких педагогічних систем, вітчизняних і зарубіжних, які могли б стимулювати індивідуальний всебічний розвиток студента і учня, забезпечили б безперервне творче зростання особистості вчителя, організацію педагогічно доцільної суб'єкт - суб'єктної взаємодії на рівні співробітництва і співтворчості, формування інтелектуального потенціалу як найвищої цінності нації.

Ця група компонентів включає три основних блоки матеріалів. Перш за все - методичний блок, що забезпечує успішну навчальну роботу студентів по засвоєнню всіх педагогічних курсів. Далі - науково-методичне забезпечення роботи викладачів: концепція загально-педагогічної підготовки, дані про

наукові дослідження викладачів, учителів, аспірантів, студентів, нормативні документи, навчальні плани, програми, інструкції, інші методичні матеріали та рекомендації щодо змісту, організації, різних видів і типів контролю за навчальною діяльністю студентів та безперервною педагогічною практикою. І третій блок - матеріали, які знаходять своє вираження у прийнятій в колективі інституту кваліфікаційній характеристиці, професіограмі чи моделі випускника як учителя - предметника і класного керівника.

Взаємозв'язок загальнопедагогічної та методичної підготовки вчителя

Характерною особливістю навчального процесу в педагогічних вузах є гострота проблем методичної підготовки майбутніх учителів. Численні її аспекти розкриваються в дослідженнях І.Д. Зверева, А.В. Усової, В.А. Черкесова, В.В. Зав'ялова, Л.М. Панчешнукової, М.А. Сорокіна, А.П. Петрова, О.О. Абдуліної, Д.І. Трайтака та інших авторів. Одним з таких аспектів є взаємозв'язок методичної підготовки вивченням психолого - педагогічних дисциплін.

Зв'язки у діяльності кафедр педагогіки, психології і методик, як свідчать дослідження А.В. Усової, В.А. Черкесова, В.В. Зав'ялова, у багатьох педагогічних вузах здійснюється недостатньо. Це призводить до серйозних розбіжностей у трактуванні змісту педагогічних категорій, насамперед таких, як метод навчання, форма навчальних занять, педагогічний прийом, метод виховання тощо. Такі розходження викликають у студентів здивування і навіть сумніви в доцільності вивчення педагогіки і методик.

Розгляд методичних проблем у відриві їх від загальнопедагогічних основ навчально-виховного процесу в школі негативно впливає на рівні практичної підготовки студентів до професійної діяльності. Зокрема, студенти старших курсів під час педагогічної практики часто виявляють спрощений підхід до розуміння завдань викладання навчального предмета, не надають належної

уваги реалізації виховної і розвиваючої функцій процесу навчання. На цьому ґрунті формуються хибні уявлення про сутність професійної діяльності вчителя, його обов'язки перед суспільством.

З метою подолання взаємної відірваності загальнопедагогічної та методичної підготовки студентів у Київському міському педагогічному коледжі викладачі кафедр педагогіки і психології разом з викладачами методик організували творчі групи. Вони є на кожному факультеті і вирішують досить широке коло питань: визначають вузлові проблеми навчальних програм, узгоджують тематику лекційних, семінарських і лабораторно - практичних занять, координують реалізацію між предметних зв'язків, прагнуть знайти єдиний підхід до розкриття основних понять у викладанні психолого-педагогічних дисциплін і методик. Завдяки цьому вдається усунути невинновдане дублювання під час вивчення деяких тем.

На наш погляд, потрібно виробити єдиний підхід до вивчення мети і завдань навчального процесу. Лише за цієї умови можна досягти належної узгодженості у висвітленні таких важливих проблем, як закономірності та принципи навчання, зміст освіти, методи, прийоми і засоби навчання, форми організації навчального процесу і позакласної роботи. Тому слід детально проаналізувати і скоординувати функції окремих навчальних предметів у здійсненні завдань виховання і розвитку учнів. На жаль, такого аналізу в курсі педагогіки не представлено. Більш того, у програмах і навчальних посібниках з педагогіки навіть не виділяється поняття "мета навчання". Воно лише згадується у зв'язку з вивченням структури процесу навчання. У деяких посібниках розглядається питання про основні функції цього предмета - освітню, виховну і розвиваючу, але аналіз майже не стосується окремих навчальних предметів.

За таких умов загальнопедагогічні аспекти формування особистості далеко не повною мірою відображуються у методиках, що неминуче призводить до суб'єктивізму в розумінні мети навчання певних предметів. Не можна, наприклад, заперечувати суб'єктивізм у характерній для шкільної практики

навчання української мови традиції майже довільного вибору виховної мети окремого уроку. При цьому кожний наступний урок має, як правило, іншу виховну мету. Слід зазначити, що така тенденція спостерігається не лише у навчанні української мови.

Цілком зрозуміле прагнення вчителя виховувати у процесі навчання цінні моральні якості, естетичні почуття учнів. Однак треба замислитись перед тим, чи можна насправді здійснити це прагнення, змінюючи виховні завдання майже на кожному уроці. На жаль, рівень моральної свідомості і поведінки учнів у багатьох школах не підтверджує того, що шкільні уроки належною мірою досягають своїх виховних цілей. Такий результат, на нашу думку, є закономірним. По-перше, виховання в учнів будь - якої цінної якості вимагає від учителя великої зосередженості і тривалих зусиль. По-друге, цей процес слід здійснювати у певній послідовності.

Зважаючи на складність проблем, які виникають перед викладачами педагогічних вузів і науковцями на шляху до об'єктивного розкриття теми навчання кожного з шкільних предметів, ми спробували зосередити увагу лише на одній з таких проблем - з'ясуванні виховних цілей навчання української мови і літератури.

Про досягнення такої мети потрібно дбати на кожному уроці, що вимагає від учителя активного пошуку відповідних засобів впливу на почуття дітей. Любов до слова, рідної мови - це сплав естетичних, моральних та інтелектуальних почуттів. Вони здатні перетворюватись на могутню силу виховання і самовиховання особистості учня. І, навпаки, діти, які з тих чи інших причин не змогли полюбити рідну мову, не можуть сприйняти повною мірою мудрого слова батька, матері, вчителя.

Завдяки цьому більш цілеспрямованим стає процес формування загальнопедагогічних умінь, який значно відстає від оволодіння теоретичними знаннями з педагогіки. Студенти перш за все опановують засобами виховання для їх спеціальності - словом і книгою. Вже на II курсі, проходячи практику, вони досить упевнено почувають себе у спілкуванні з учнями, вміють

зосередити їх увагу, залучають до позакласного читання невстигаючих і недисциплінованих.

Слід зазначити, що студенти педагогічного коледжу виявляють творчу активність у проведенні власних досліджень з різних аспектів виховання любові до рідної мови, поезії, книги, виконуючи курсові та дипломні роботи. Написання їх допомагає зміцнити взаємозв'язки загальнопедагогічної і методичної підготовки майбутніх учителів. Формування і вдосконалення у студентів уміння виховувати дітей силою слова, засобами позакласного читання позитивно впливають на розвиток творчого співробітництва викладачів педагогіки і методик викладання.

Розширенню поля спільної творчої діяльності викладачів педагогіки і методик навчання всіх шкільних дисциплін сприяє також розкриття глибоких історичних зв'язків у розвитку педагогічних теорій і методичних концепцій. На основі принципу історизму можна показати, як на зміну шкільному догматизму і схоластиці проходять прогресивні педагогічні ідеї, вони піддаються випробуванням, творчо збагачуються в процесі викладання шкільних дисциплін або навчальних курсів у вищій школі.

В історичному аспекті кожної методики є багато яскравих, переконливих фактів, які не лише підтверджують ті чи інші педагогічні положення, а й сприяють пробудженню в майбутніх учителів власних роздумів про навчання, виховання і розвиток учнів. Велику цінність у цьому відношенні становить педагогічна спадщина видатних просвітителів і вчених - енциклопедистів України та Росії - Ф. Прокоповича, Г.С. Сковороди, М.В. Ломоносова, Я.П. Козельського, В.М. Татищева.

Література

- 1.Державна національна програма “Освіта”(“Україна XXI століття”). – К.: Райдуга, 1994.
- 2..Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: Підручник для студ., асп. та мол. викл. ВНЗ. – К.: Либідь, 1998.

- 3.Бондар В.І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів. – К.: Вересень, 1996.
- 4.Безпалько В.П., Татур Ю.Г. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалистов. – М.: Высшая школа, 1989.
- 5.Бобрицька В.І. Професійна підготовка майбутнього вчителя в реаліях процесу реформування вищої освіти. // Наук. записки: НПУ ім. М.П. Драгоманова. – 2005. - №59.
- 6.Максименко М.Б. Взаємозв'язок дидактики та методики підготовки вчителя початкової школи у педагогічному вузі. Автореферат дисертації канд.. пед. наук – К.,1985.
- 7.Макаренко А.С. Твори: В 7. Т.5-1958.
8. Навчальний процес у вищій педагогічній школі: Навч. посіб. / За ред. акад. АПН України О.Г. Мороза. – К.: Вид-во «Віпол», 2001.
9. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навч. посіб. / За ред. І.А. Зязюна, О.М. Пехоти. – К.: Вид-во А.С.К., 2003.
10. Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів: Навч. посіб.: У 2 ч. / За ред.. М.І.Дьяченка, О.Л.Кандибовича.. – Харків, 1997.
11. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / Вибрані твори: В 5 т. – Т. 1. – К.: Рад. шк., 1976.
- 12.Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. – К.: «Академвидав.
13. Эльконин Д.Б. Психолого-педагогическая диагностика: проблемы и задачи. – Таллин, 1980.